

Nr 193.

Av herr **Dahlbäck**, *angående utredning om vissa ändringar i lagen om adoption, m. m.*

Gällande lag om adoption medger regelmässigt adoptionsrätt endast för sådana personer, som sakna egna barn. Hava de blivande adoptionsföräldrarna bröstarvingar, får domstolen icke lämna tillstånd till adoptionen, med mindre synnerliga skäl att göra undantag från regeln föreligga.

Som grund för den avvisande hållning, lagen sålunda intar, har i förarbetena till adoptionslagen åberopats det intrång i de legitima avkomlingarnas ställning, som en adoption av främmande barn skulle innebära. Såsom undantag från regeln om förbud att under denna förutsättning adoptera ha angivits fall, då en adoption skulle vara synnerligen önskvärd, oaktat egna barn finnas. Hit hörde då framför allt det, om någon ville adoptera en nära släkting, som då skulle uppfostras till sammans med adoptivföräldrarnas egna barn. Likaså det då makar med egna barn ville adoptera den enes tidigare barn utom äktenskapet.

I en motion vid 1938 års riksdag föreslogs utredning rörande ändring av 8 § i adoptionslagen av den innebörd, att lagen icke skulle lägga hinder i vägen för att barnfattiga familjer, med t. ex. endast ett eller två barn, skulle fullständigas genom adoption av ännu ett. Denna motion tog sikte på de fördelar som borde kunna beredas barn, födda i enbarnsäktenskap, därigenom, att de bleve uppfostrade tillsammans med ytterligare ett barn, som för sagda ändamål skulle få adopteras. Motionen blev emellertid avslagen.

I och för sig må detta vara att beklaga. Men även om riksdagen inte kunde finna tillräckliga skäl föreligga för att ändra adoptionslagen för de barns skull, som finnas i enbarnsäktenskapen, så kan man å andra sidan fråga sig, om icke en lagändring borde komma till stånd för den långt talrikare barnkategoris skull, som utgöres av de utom äktenskap födda.

Dessa bilda nämligen ett högst betydande inslag i den kull barn, som varje år födes här i landet. Under åren 1918—1920 uppgingo de till 14,25 procent av samtliga födda, 1920—1925 till 14,95 procent, 1926—1930 till 16,05 procent och 1931—1935 till 15,37 procent. Även om procenttalet för år 1936, det sista för vilket statistik publicerats, icke var högre än 13,46, så berodde detta icke på att födslarna utom äktenskap då visade minskning utan på att den inomäktenskapliga fruktsamheten det året ökade avsevärt. Icke mindre än 14.210 barn föddes nämligen utom äktenskap år 1936, vilket innebar en betydande ökning från 1935 med dess 13.763 utomäktenskapliga födelser.

Frågar man sig så, huru stor del av de utom äktenskap födda barnen, som för varje år bliva adopterade, en fråga som på det livligaste borde intressera samhället, så lämnar oss statistiken i sticket. Ja, vår rättsstatistik meddelar icke

ens huru många barn, som varje år bli adopterade utan endast huru många adoptionsärenden som varje år handlagts av domstolarna. Givetvis betyder ett visst antal adoptionsärenden inte lika många adoptioner, ty i vissa ärenden har ansökan blivit avslagen och i andra kan adoptionen avse mer än ett barn.

För att i allt fall bilda sig någon föreställning om relationen mellan antalet varje år utom äktenskap födda barn och under samma år adopterade kan det måhända vara av intresse att jämföra de årliga genomsnittstalen för följande år:

åren:	u. ä. födda:	adoptionsärenden:
1918—1920	17.739	1.107,6
1921—1925	17.073	967,6
1926—1930	15.420	908,2
1931—1935	14.097	981,6
1936	14.210	1.193

Av dessa siffror framgår icke, huru stort antal utom äktenskap födda, som blivit adopterade. Detta så mycket mindre som adoption ju långt ifrån alltid sker under ett barns första levnadsår. Men även om varje adoptionsärende finge antagas representera adoption av ett dylikt barn, skulle man konstatera att i genomsnitt föga mer än 6 procent (i fråga om 1936 8,4 proc.) av de utom äktenskap födda bliva adopterade. I verkligheten är naturligtvis talet vida lägre, då ju icke så få av de adopterade barnen äro födda inom äktenskap.

De i rättsstatistiken bokförda adoptionsärendena bidraga endast att redogöra för storleken av underrätternas arbetsbörda men lämna icke någon som helst ledning för bedömning av adoptionsinstitutets sociala funktion.

Hur värdefull kännedomen om den förra än må vara, kan den ur social synpunkt icke jämföras med betydelsen av kunskapen om dess rent mänskliga verkningar. Det är också högst märkligt, att efter adoptionslagens tillkomst 1917 inga uppgifter finnas om utfallet av denna lagstiftning. Sålunda saknas upplysning dels om huru många barn som adopterats under sitt första levnadsår, huru många före skolåldern, före konfirmationsåldern respektive före uppnådd myndighetsålder, dels i vilken utsträckning adoptivföräldrarna haft egna barn och de adopterade varit nära släktingar eller ena makens eget barn respektive trolovningsbarn, dels i vad mån adoptanterna varit äkta makar eller ensamstående, dels i hur många fall adoption av mer än ett barn på en gång medgivits o. s. v. Men framför allt borde samhället vara intresserat av att erfara huruvida de utom äktenskap födda barnen år efter år i ökat eller minskat antal bliva adopterade i goda hem. Ty redan 1915 framhöll lagberedningen den hårda lott, som i regel kommer de ensamställda mödrarnas barn till del, så ock de sociala olägenheter, som från deras håll så gott som med naturnödvändighet gärna uppstå.

Frånsett att antalet dödfödda är avsevärt större bland barn födda utom äktenskap än inom, framträder barnadödligheten under det första levnadsåret

mycket större inom den förra kategorin än i den senare. Ja, ända till och med femte levnadsåret kan man för barn utom äktenskap konstatera högre dödsrisk än för barn i allmänhet.

Det säger sig självt, att ett väsentligt ökat antal adoptioner av utom äktenskap födda barn måste vara ägnat att åstadkomma en förbättring i deras livsvillkor, en humanitär lagstiftningsreform alltså, som icke behöver kosta staten några utgifter.

Men även kommunerna skulle hava en påtaglig fördel av en dylik. På sin tid konstaterade lagberedningen genom en verkställd utredning, att fattigvårdsunderstöd till barn under 15 år var minst fyra gånger så allmänt bland de utom äktenskap födda som bland barn inom äktenskap och, om hänsyn togs endast till direkt understöd, åtta gånger så allmänt. Förhållandet torde knappast hava avsevärt ändrat sig sedan sagda undersökning skedde, låt vara att hjälpen nu i större utsträckning utgår på ett rationellare sätt.

De utom äktenskap födda barnen framleva i vart fall sitt liv under så ogynnsamma betingelser, att, enligt vad som framgår av tillgängliga statistiska uppgifter, dessa barn i större proportion än deras antal skulle betinga förekomma bland brottslingar, lösdrivare och andra samhällsskadliga element. Härtill kommer, att de utom äktenskap födda flickorna i sin tur vid vuxen ålder bliva mödrar till barn utom äktenskap i vida större omfattning än andra kvinnor.

Ingen väg till befrämjande av de utomäktenskapliga barnens välfärd samt till förebyggande av att de utveckla asociala böjelser torde kunna jämföras med den att tidigt skaffa dem fosterhem. Härutinnan torde barnavårdsnämnderna göra vad göras kan, givetvis med allt mera stegrade kostnader för kommunerna.

Av de här ovan lämnade sifferuppgifterna framgår emellertid, att icke heller efter den nyorganisering barnavårdsnämnderna genom 1924 års nya barnavårds lag undergått antalet adoptioner i någon påtaglig utsträckning ökat, men snarare, om befolkningstillväxten tages i betraktande, i viss mån nedgått. Härigenom torde vara klart, att adoptionsinstitutet såsom främjare av humanitära intressen, social välfärd och samhällelig trygghet ingalunda ännu kommit att i väntad växande omfattning tjäna de ändamål, som det till sin natur borde hava varit ägnat att uppfylla.

Vilka äro de önskemål man alltifrån början förknippat med adoptionsinstitutets införlivande i svensk lagstiftning? Otvivelaktigt avsåg man ett legaliserande av de mångtaliga fosterbarnsförhållandena, som före 1918 till sina rättsverkningar existerade utan varje laglig reglering. I 1908 års riksdags direktiv för den ifrågasatta adoptionslagen angavs som dess syfte i främsta rummet att grunda ett föräldra- och barnaförhållande mellan adoptanten och den adopterade. Den avsågs också i sin mån komma att bidra till att avhjälpa sociala missförhållanden och utgöra ett led i strävandena att förbättra levnadsvillkoren för fattiga och i olyckliga förhållanden uppväxande barn, företrädesvis sådana, som voro födda utom äktenskapet. Genom adoptionsinstitutet kunde, menade riksdagen, på ett lyckligt sätt minskas antalet av de utom äktenskapet födda

barn, som nödgades undvara fördelarna av ett gott hem och ett uppfostrande familjeliv.

Att adoptionsinstitutet icke i någon växande omfattning minskat antalet av de utom äktenskap föddas antal är förut fastslaget. Adoptionsärendenas antal står och stampar vid cirka 1.000 per år. Men riksdagen förutsatte, att det nya adoptionsinstitutet skulle bli elastiskt: "en klok och efter rådande sociala förhållanden avpassad lagstiftning". I själva direktiven gavs alltså en anvisning även för framtiden om tillbörligheten i ett lagens anpassande till verklighetens behov.

Bland dessa behov anmäler sig framför allt angelägenheten att bereda ett långt större antal barn än nu sker möjlighet till lagligen garanterad livstrygghet hos adoptivföräldrar. Det kan icke vara tillräckligt att av de cirka 14.000 barn utom äktenskap, som årligen födas i Sverige, endast vart tjugonde skall komma i åtnjutande av adoptionens välsignelser.

Orsakerna till den stagnerade adoptionsfrekvensen böra givetvis undersökas. Måhända motverkas adoptionerna av de kommunala utackorderingsåtgärderna, som automatiskt bereda de blivande fosterföräldrarna kontanta månatliga bidrag, medan däremot tilltänkt adoption förutsätter avlägsnande av all tanke på vederlag. På detta sätt blir det barnen, som få sitta emellan: de bli inackorderade i fosterhem, men de bli icke upptagna som egna barn.

Givetvis är det synnerligen värdefullt att ett barn redan från späda år får ett gott fosterhem, låt vara mot kontant ersättning. Men den dag kommer, då barnet med hisnande känsla får erfaras, att det i själva verket icke är ett med det hem, däri det lever, nämligen vid den tid då barnet vid sju års ålder börjar gå i skola. Då får det känna på att av lärarinnan kallas vid ett annat släktnamn än fosterföräldrarnas. Av kamraterna får det veta, vad det kanske självt icke haft en aning om, att det är bara fosterbarn, att det är fött utom äktenskap med all den sociala deklassering, som kamraterna nu tack vare den uteblivna adoptionen finna anledning att allt som oftast giva uttryck åt. Den bristande släktnamnsöverensstämmelsen mellan barnet och fosterföräldrarna ger enligt samstämmiga vittnesbörd gärna upphov till obarmhärtiga bördsjämförelser och socialt förakt från kamraternas sida — ej minst lär detta vara förhållandet den kvinnliga skolungdomen emellan — medan dylika tendenser så gott som fullständigt utebli gent emot barn, som blivit adopterade och därför bära fosterföräldrarnas namn.

Att något bör göras från samhällets sida för att i långt större utsträckning än nu sker öva barmhärtighet mot de små fosterbarnen genom att lätta vägen till adoptions genomförande, lär få anses otvivelaktigt. Vilka vägar som för detta ändamål böra beträdas, torde däremot vara mera diskutabelt. Främst borde en större aktivitet från barnavårdsnämndernas och deras organs sida uppmobiliseras för att förmå lämpliga barnlösa makar i god ställning att adoptera barn. Vidare borde en väl avvägd upplysningsverksamhet rörande det hu-

manitära hända med hjälp av prästerskapet, som ju känner och kommer i beröring med hemmen i de olika orterna.

Men slutligen kan det icke fränkommas, att en jämkning och uppmjukning av bestämmelserna i gällande adoptionslag framträder såsom en socialt betonad nödvändighet.

Det torde vara otvivelaktigt, att riksdagen vid övervägande av förslag om utvidgning av adoptionens användning — såsom exempelvis var fallet vid behandlandet av motionen till 1938 års riksdag — huvudsakligen fäst avseende vid de konsekvenser, en rubbning av adoptionens materiella rättsverkningar skulle medföra, sålunda framför allt vid en inverkan på den rättsliga ställningen för adoptivföräldrarnas egna barn. Fall synas emellertid kunna föreligga, då de egna barnen redan äro till myndig ålder komna, icke längre vistas i hemmet och uttryckligen förklara sig intet hava emot att deras föräldrar adoptera ett barn. Föräldrarna kunna ännu vara vid goda krafter och önska intet högre än att få adoptera ett fosterbarn, som de måhända haft hos sig i åratal. Nu gällande lagstiftning synes lägga bestämt hinder i vägen för adoption i dylika fall, med mindre barnets egenskap av släkting eller eljest närstående kan åberopas.

Fråga är, om icke lagstiftningen borde medgiva, att i ett dylikt fall, då medgivande från vuxna egna barn lämnas, adoption finge genomföras.

En annan utväg, som kunde tänkas, vore, att en form av adoption med begränsade rättsverkningar infördes i svensk lagstiftning. I den gängse utformningen av adoptionsbegreppet ingå ju tre moment: dels att barnet får adoptantens namn, dels att adoptanten får föräldrars makt och myndighet över barnet med förpliktelser att försörja och uppfostra det efter samma villkor som vore barnet hans eget, vilket ock innebär att han blir barnets förmyndare, och dels att barnet får arvsrätt efter adoptanten. Kunde en adoptionsform vid sidan av den f. n. lagfästa genomföras så konstruerad, att arvsrätten bortfölla, eventuellt också att försörjningsplikten kvarstode endast tills barnet uppnått 16 respektive 18 års ålder, torde det vara utom all fråga att adoptionerna komme att tilltaga i antal. Ty vid begagnande av en dylik adoptionsform med begränsade rättsverkningar behöfde man icke i väsentlig mån träda adoptantens egna bröstarvingars rätt för nära, och det nu i 8 § adoptionslagen stadgade hindret kan beträffande dylik adoption bortfalla.

För adoptivbarnet åter komma dock mycket betydande värden av en sådan adoption att kvarstå: att få bära gemensamt namn med fosterföräldrarna och åtnjuta allt det hägn och skydd som enbart namnet innebär samt att vara tillförsäkrat ett gott hems fostran till mogna år. För ett adoptivbarn spelar däremot arvsrätten en mycket liten roll, och avsaknaden av densamma vid mogen ålder kommer säkerligen att av barnet kunna bäras långt lättare än följderna av att barnet aldrig någonsin blivit adopterat.

På grund av vad sålunda anförts tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen ville besluta hos Kungl. Maj:t anhålla *dels* om åtgärders vidtagande för sådan statistisk redovisning av de år för år av domstolarna medgivna adoptionerna, att adoptionsinstitutets samhälleliga verkningar därav framgå, *och dels* om utredning rörande ändringar i lagen om adoption i syfte att de med adoption avsedda fördelar må komma långt större antal barn, framför allt barn utom äktenskap, till godo än för närvarande är fallet.

Stockholm den 23 januari 1940.

Oscar Dahlbäck.